

УДК 347.5:3

М.Р. Габріадзе

**ПРАВОВА ПРИРОДА ЗОБОВ'ЯЗАНЬ
ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЩО ВИНИКЛА
В РЕЗУЛЬТАТІ НЕУСУНЕННЯ ЗАГРОЗИ,
СТВОРЕНОЇ ЖИТТЮ, ЗДОРОВ'Ю, МАЙНУ
ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ АБО МАЙНУ
ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ**

Наукова стаття присвячена дослідженню правової природи зобов'язань відшкодування шкоди, що виникла в результаті неусунення загрози, створеної життя, здоров'ю, майну фізичної особи або майну юридичної особи. Для з'ясування правової природи відшкодування шкоди, розглядається характеристики цивільно-правової відповідальності, а також загальні положення юридичної відповідальності. Зроблено висновок, що шкода є необхідною умовою цивільно-правової відповідальності за неусунення загрози життю, здоров'ю, майну фізичної особи або майну юридичної особи.

Ключові слова: *відшкодування шкоди, правовідносини, майнова шкода, обов'язок, санкція, засоби захисту, цивільно-правової відповідальність.*

Научная статья посвящена исследованию правовой природы обязательств возмещения вреда, причиненного в результате неустранения угрозы, созданной жизни, здоровью, имуществу физического лица или имуществу юридического лица. Для выяснения правовой природы возмещения вреда, рассматривается характеристика гражданско-правовой ответственности, а также общие положения юридической ответственности. Сделан вывод, что вред является необходимым условием гражданско-правовой ответственности за неустранение угрозы жизни, здоровью, имуществу физического лица или имуществу юридического лица.

Ключевые слова: *возмещение вреда, правоотношения, имущественный вред, обязательство, санкция, средства защиты, гражданско-правовая ответственность.*

The scientific article is devoted to research of the legal nature of obligations of compensation of the harm caused as a result of not elimination of threat, the created life, health, property of the individual or property of the legal entity. For clarification of the legal nature of compensation of harm, the characteristic of civil-law responsibility, and also general provisions of legal responsibility is considered. The conclusion is drawn that harm is a necessary condition of civil-law responsibility for not elimination of threat of life, to health, property of the individual or property of the legal entity.

Key words: *compensation of harm, legal relationship, property harm, obligation, sanction, means of protection, civil-law responsibility.*

Спеціальним видом зобов'язань, які виникають внаслідок створення загрози життю, здоров'ю, майну фізичної особи або майну юридичної особи є передбачені ст. 1165 ЦК України зобов'язання відшкодування шкоди, завданої внаслідок неусунення такої загрози. Зазначена норма Цивільного кодексу не містить спеціальних правил, тому відшкодування шкоди має проводитися відповідно до норм глави 82 ЦК України "Відшкодування шкоди". Цей висновок виглядає достатньо очевидним, вна-

лідок чого відповідне положення практично не заперечується у вітчизняній юридичній літературі [1].

Така позиція робить актуальним питання стосовно визначення правової природи обов'язку відшкодування шкоди, завданої внаслідок неусунення загрози, створеної життю, здоров'ю, майну фізичної особи або майну юридичної особи. Це пов'язано з тим, що у ст. 1165 ЦК України та у назві глави 82 ЦК України йдеться про "відшкодування шкоди", а у ст. 1166 ЦК України говориться про "загальні підстави відповідальності за завдану майнову шкоду".

Метою цієї статті є з'ясування якою є правова природа відшкодування шкоди: чи то йдеться про відповідальність, чи то мають місце інші відносини. Відповідь на це питання має практичне значення, оскільки від цього залежить, у кінцевому підсумку, з'ясування кола норм, які підлягають застосуванню, встановлення умов застосування відповідних норм ЦК України та інших актів цивільного законодавства.

При написанні статті були використані праці Б.С. Антимонова, Д.В. Бобрової, О.В. Дзери, А.С. Довгерта, О.С. Йоффе, В.М. Коссака, Н.С. Кузнецової, В.В. Луця, М.С. Малєйна, Г.К. Матвєєва, В.А. Нерсєсянца, В.А. Ойгензіхта, С.Д. Русу, П.Р. Стависького, І.С. Самощенко, В.А. Тархова, М.Х. Фарукшина, Н.О. Саніахметової, Є.О. Харитоновна, Т.В. Церетелі, К. Цвайгерта, Х. Кетца, М.Д. Шаргородського, М.О. Шимінової.

Вивчення та аналіз положень праць зазначених науковців дали можливість визначити і оцінити стан досліджуваної проблеми, виявити та дослідити коло проблем, з'ясувати правову природу зобов'язань відшкодування шкоди, що виникла в результаті неусунення загрози, створеної життю, здоров'ю, майну фізичної особи або майну юридичної особи.

Для того, щоб з'ясувати правову природу відшкодування шкоди необхідно звернутися до характеристики цивільно-правової відповідальності, а також торкнутися загальних положень юридичної відповідальності, видом якої є відповідальність цивільно-правова.

Тут слід зазначити, що, не зважаючи на широке вживання цього терміна, загальноприйняте визначення цієї категорії є відсутнім, а в літературі щодо неї існують різні точки зору.

Зокрема, одержала поширення точка зору, відповідно до якої юридична відповідальність є визнаною державою здатністю віддавати звіт у своїх діях (у своєму протиправному діянні) і зазнавати заходів державного примусового впливу у формі позбавлення благ, що безпосередньо перебувають у розпорядженні правопорушника.

Однак, зазначена концепція зазнала справедливої критики за тими підставами, що при такому трактуванні відповідальності зводиться до елемента цивільної правоздатності, що представляє собою здатність особи мати цивільні права й обов'язки, що навряд чи уявляється вдалим.

Юридична відповідальність визначається також як вид соціальної відповідальності, що характеризується зовнішнім характером, застосуванням тільки за вчинені правопорушення, зв'язком з державним примусом у формах каральних засобів, засобів, які поновлюють право, а також закріпленням у нормах права [2ст.204].

Більш вдалою уявляється позиція, згідно з якою відповідальність тісно пов'язана із санкцією правової норми.

При цьому відповідальність може розглядатися як один із видів реалізації санкції, що має специфічні ознаки, до числа яких може бути віднесене те, що вона:

- 1) за своїм характером є примусовим заходом;
- 2) застосовується до осіб, винних у вчиненні правопорушення;
- 3) виражається у покладанні на особу, винну у вчиненні правопорушення, невинних для неї наслідків матеріального або особистого характеру.

Такий підхід уявляється обґрунтованим як з теоретичної, так і з практичної точки зору.

Не менш часто, ніж з категорією "санкція", юридична відповідальність пов'язується з категорією "обов'язок". Наприклад, підкреслюється, що відповідальність варто вважати примусово виконуваним обов'язком, що вже існував раніше, або такою, що виникла внаслідок правопорушення.

Однак при цьому необхідно уточнити, що під відповідальністю варто розуміти не будь-який обов'язок, що існує у звичайному відношенні (наприклад, у вже названому зобов'язанні, що виникає з договору), а обов'язок, що виник уже після порушення договору, тобто той, що існує у так званому охоронному правовідношенні.

Істотними особливостями такого обов'язку є те, що, на відміну від звичайного обов'язку, сформульованого в законі або договорі, обов'язок-відповідальність покладається на порушника договору, вона сформульована в санкції правової норми або в договорі – у тих його пунктах, де передбачені наслідки невиконання або неналежного виконання договірної зобов'язання. Саме в покладанні такого додаткового обов'язку, що є карою, виражається державний осуд особи, що вчинила правопорушення.

При характеристиці юридичної відповідальності підкреслюється, що вона є не тільки виконанням обов'язку, що виник внаслідок порушення особою приписів правової норми, тобто внаслідок правопорушення, але й виконанням обов'язку, що має на меті досягнення певного й конкретного, конкретно вираженого корисного суспільству результату, пов'язаного з позитивною діяльністю особи. Таким чином, крім відповідальності негативної вирізняють відповідальність позитивну.

Уявляється, що поділ юридичної відповідальності на позитивну і негативну не відповідає її юридичній природі, оскільки в основі позитивної

відповідальності лежить насамперед моральна, а не правова оцінка [3 ст.121]. Більш правильно уявляється оцінка юридичної відповідальності саме як негативної, яка існує поряд з відповідальністю позитивною, що являє собою явище морального характеру. Сутність юридичної відповідальності полягає в тому, що вона є застосуванням до правопорушника передбаченого санкцією правової норми примусового заходу.

Сказане дозволяє виокремити такі характерні ознаки юридичної відповідальності:

- 1) являє собою реалізацію санкції правової норми;
- 2) за своїм характером є примусовим заходом;
- 3) супроводжується державним осудом винної особи;
- 4) сполучена з покладанням на винну в правопорушенні особу невідгінних для неї наслідків морального або іншого характеру.

З урахуванням названих ознак юридичної відповідальності, вона може бути визначена як супроводжувана державним і суспільним осудом реалізація санкції правової норми, що є за своїм характером примусовим заходом і виражається у покладанні на винного правопорушника невідгінних (негативних) для нього наслідків матеріального або іншого характеру.

У свою чергу, для цивільно-правової відповідальності як виду юридичної відповідальності, характерними є зазначені вище ознаки.

Разом з тим, їй притаманні певні особливості.

Зокрема, для цивільно-правової відповідальності властиве те, що це завжди відповідальність правопорушника перед потерпілою особою, а не перед державою, органами державного управління тощо.

Крім того, відзначають і таку особливість цивільно-правової відповідальності, як можливість добровільного виконання обов'язків, що входять до змісту правовідносин відповідальності [4ст.414].

Однак, наголошуючи на тому, що ознака примусової реалізації санкції полягає у встановленні додаткових майнових обтяжень для особи, що вчинила правопорушення, слід підкреслити, що не будь-які примусово реалізовані санкції і не кожне настання негативних майнових наслідків стосовно порушника є за своєю сутністю мірами юридичної (зокрема, цивільно-правової) відповідальності.

У зв'язку з цим у науковій літературі багато хто з авторів, крім юридичної відповідальності, уже тривалий час вирізняє ще й так звані засоби захисту.

При цьому під засобами захисту розуміють застосовувані у цивільних правовідносинах санкції, які, хоча і можуть створити негативні для учасника цих правовідносин наслідки, але не пов'язані з осудом поведінки суб'єкта, стосовно якого застосовуються санкції.

Засобом захисту є покладання на власника джерела підвищеної небезпеки (транспортного засобу тощо) обов'язку відшкодувати заподіяну зана-

ченим джерелом шкоду потерпілому незалежно від вини власника такого джерела (ст. 1187 ЦК України). Наприклад, якщо наїзд на пішохода відбудеться внаслідок несправності автомашини, яку її власник не зміг би сам виявити (заводський дефект рульового управління, гальмівної системи тощо), вини в заподіянні шкоди з боку водія (власника, володільця) не буде. Але разом з тим, це не звільняє його від обов'язку відшкодувати заподіяну шкоду.

Із врахуванням сказаного, для того, щоб відмежувати засоби відповідальності від засобів захисту, пропонується враховувати, що покладання юридичної відповідальності, стягнення у цьому випадку майнових санкцій, завжди пов'язані з осудом поведінки правопорушника. Такий осуд спочатку виражається у відповідній правовій нормі, де така поведінка засуджується взагалі. Потім осуд поведінки порушника відбувається вже на конкретному рівні - при винесенні рішення судом щодо покладення відповідальності на особу, винну у вчиненні правопорушення, стягненні з неї збитків, штрафу, неустойки.

Коли ж мова йде про застосування засобів захисту, то осуду з боку держави і суспільства немає, а існує лише обов'язок відповідача відшкодувати збиток, вжити заходів стосовно повернення до первісного стану тощо.

Таким чином, можна зробити висновок, що у цивільному законодавстві у випадку правопорушення можуть застосовуватися дві групи санкцій, які істотно відрізняються між собою: одні - пов'язані з осудом поведінки порушника з боку суспільства і держави і мають на меті виховний вплив на порушника, інші - не пов'язані з таким осудом і не переслідують цілі покарання та перевиховання особи, яка вчинила порушення.

У першому випадку - цивільно-правова відповідальність, у другому - засоби захисту.

Необхідно також враховувати, що санкція, в якій цивільно-правова відповідальність виражена у правовій нормі, є за своєю природою такою, що припускає зменшення матеріального блага на стороні суб'єкта правопорушника (у переважній більшості випадків) на користь іншого суб'єкта - учасника економічного обігу.

Відповідальність може бути реалізована тільки в тому випадку, якщо вона знайде вираження зовні, а це вираження є неможливим без того, щоб не здійснився перехід майнового блага від правопорушника до постраждалої особи. Тому шляхом задоволення правомірного інтересу особи здійснюється також кара, тобто те, що поряд з осудом винної протиправної поведінки становить сутність юридичної відповідальності.

Зазначені вище уточнення дозволяють більш повно врахувати особливості цивільно-правової відповідальності. В результаті її можна визначити так: цивільно-правова відповідальність - це покладання на особу, винну у скоєнні правопорушення, негативних майнових наслідків, яке

супроводжується осудом поведінки правопорушника і має на меті захист інтересів потерпілого.

Стосовно проблем, які розглядаються у цьому дослідженні, поняття відповідальності може бути сформульоване у такий спосіб.

Цивільно-правова відповідальність за виникнення шкоди в результаті неусунення загрози, створеної життю, здоров'ю, майну фізичної особи або майну юридичної особи, – це покладання на особу, що винна у створенні загрози і не усунула її, негативних майнових наслідків такої поведінки, яке супроводжується осудом правопорушника і має на меті захист інтересів потерпілої особи.

Специфіка цивільно-правової відповідальності (як і будь-якого іншого виду відповідальності) проявляється в її функціях, що робить доцільним їхню характеристику.

Цивільно-правова відповідальність виконує виховно-попереджувальну, репресивну (каральну) і компенсаційну (відбудовну) функції.

У зв'язку з тим, що цивільно-правова відповідальність виконує кілька функцій, виникає питання про те, чи є якась із них основною, чи всі вони мають рівне значення?

Думається, можна погодитися з тими авторами, які вважають, що основною функцією цивільно-правової відповідальності є превентивна (попереджувально-виховна) функція, що здійснюється шляхом осуду винного правопорушника.

Осудити його порочну волю і, таким чином, виправити її – у цьому полягає виховне завдання цивільно-правової відповідальності. Суспільству важливо попередити правопорушення у майбутньому. Перед юридичною відповідальністю ставляться загальні виховні цілі, а не тільки завдання окремого попередження. Ціль відповідальності – впливати не тільки на самого правопорушника, але й на інших, схильних до правопорушення, осіб.

Характерною й специфічною для цивільно-правової відповідальності (що визнається практично всіма правознавцями) є компенсаційна (відбудовна) функція. На думку багатьох науковців це безпосередня, першочергова, головна, переважна функція цивільно-правової відповідальності.

Питання про переважачу роль відбудовної функції цивільно-правової відповідальності над виховною неодноразово було предметом дослідження правознавців.

Наукові й практичні працівники дійшли висновку про неприпустимість протиставлення цих функцій майновій відповідальності. Не применшуючи її компенсаційного значення (у ньому проявляється специфіка цивільно-правової відповідальності, що відрізняє її від інших видів відповідальності), судові органи ніколи, разом з тим, не ігнорували виховної функції – винної відповідальності господарських органів, її попереджувального впливу. Отже мова має йти про поєднання відбудовної та

превентивної функції цивільно-правової відповідальності, а не про їхнє протиставлення одна одній.

Ще більшою мірою це стосується майнової відповідальності, що покладається на фізичних осіб.

Позиція законодавця із цього питання знайшла своє відображення у ч. 4 ст. 1193 ЦК України, відповідно до якої розмір відшкодування шкоди може бути зменшений залежно від майнового стану фізичної особи, що заподіяла шкоди, крім випадків, коли шкода заподіяна злочином. Виховна функція діє й у випадку застосування цієї норми, компенсаційна ж - відступає на другий план.

Каральна функція, як вже зазначалося вище, полягає у негативних наслідках для особи, яка завдала шкоди, - у позбавленні її майнових благ або зменшенні її кількості (у певних випадках може йтися і про негативні наслідки немайнового, морального характеру).

Однак каральний вплив - не самоціль. Він відіграє певну виховну роль і спрямований на те, щоб попередити у майбутньому можливість правопорушення.

Можна зробити висновок, що цивільно-правовій відповідальності властиві три функції:

- 1) виховно-попереджувальна (превентивна);
- 2) відбудовна (компенсаційна);
- 3) каральна (репресивна).

Найбільш повно відображає специфіку цивільно-правових відносин компенсаційна функція відповідальності, але провідною у відносинах відповідальності за неусунення загрози, створеної життю, здоров'ю, майну фізичної особи або майну юридичної особи, уявляється, є виховно-попереджувальна функція.

Такий висновок ґрунтується на врахуванні тієї обставини, що "неусунення загрози" є як другий етап відносин. Спочатку була створена загроза, яку вимагав усунути володілець блага. Оскільки особа, яка створила загрозу, не виконала вимогу володільца блага, було завдано шкоди, яка у цьому випадку є результатом подвійного порушення з боку того, хто створив загрозу і не усунув її.

Розглянемо особливості відповідальності за шкоду, що виникла внаслідок неусунення загрози, створеної життю, здоров'ю, майну фізичної особи або майну юридичної особи, які проявляються не тільки у виконуваних нею функціях, але й у підставах виникнення.

На перший погляд, як впливає з поняття, функцій і цілей відповідальності, її підставою є правопорушення, тобто, для залучення до відповідальності необхідна наявність складу правопорушення.

Слід зазначити, що більшість фахівців виходять саме із цього положення, нерідко обмежуючись констатацією факту, що "підставою юридичної відповідальності є склад правопорушення".

У літературі значного поширення набула точка зору, відповідно до якої правопорушення є не єдиною підставою юридичної відповідальності.

Її поява пов'язана з тим, що припускається можливість відповідальності не тільки за наявності складу правопорушення, але й за його усиченого складу – такого, коли в наявності тільки об'єкт, об'єктивна сторона і суб'єкт правопорушення. При цьому вина правопорушника відсутня з огляду на ті або інші фактори.

Проблема відповідальності без вини, тобто за відсутності складу правопорушення, розроблена найбільш докладно в цивілістиці.

Однак слід мати на увазі, що питання про відповідальність без вини ставилося не тільки у сфері дії цивільного права, але й стосовно загальної теорії права, зокрема, загальної теорії юридичної відповідальності та її підстав [Ст.73-76].

Не зупиняючись докладно на характеристиці існуючих точок зору щодо підстав відповідальності, слід зазначити лише найбільш важливі з них.

Звичайно, їх групують у чотири концепції:

1. Концепція "винних за винятком засад".
2. Концепція "двох засад", тобто відповідальність, що допускається як за наявності винного правопорушення, так і за його відсутності.
3. Концепція "достатності об'єктивних моментів", тобто фактично допущення так званого "об'єктивного зобов'язування".
4. Концепція відповідальності "виключно за винне правопорушення".

Згадані концепції можуть бути згруповані у дві групи:

- 1) визнання можливості відповідальності тільки за винне правопорушення;
- 2) визнання можливості відповідальності за наявності об'єктивно протиправного діяння.

Прихильники допустимості відповідальності без вини вважали, що будь-яке застосування санкції вже є відповідальністю, тому що із чисто практичних міркувань у нинішніх умовах неможливо обмежити поняття відповідальності тільки випадками правопорушень, пов'язаних з осудом правопорушника, тобто винних правопорушень.

"Безвинна відповідальність" так само як і відповідальність за вину, виконує всі властиві їй функції та допомагає досягти цілей встановлення відповідальності, у тому числі спричиняє і виховний вплив.

Однак навряд чи з таким припущенням можна погодитися. Адже, як відзначалося вище, завдання загальної й приватної превенції досягаються шляхом осуду порочної волі правопорушника і, таким чином, його виправлення. Сутність етичного і правового докору правопорушникові саме і полягає в тому, що він використовує надане йому розумом панування над собою й над природою для здійснення антигромадського, шкідливого для суспільства вчинку.

Здатність людини приймати рішення і на їх підставі здійснювати вольові вчинки, усвідомлюючи їхню суспільну значимість, належить до складу елементів правопорушення. Тому вона є однією з умов юридичної відповідальності суб'єкта за здійснення суспільно-шкідливих, протиправних діянь[1].

У випадку відсутності такої здатності, особу не можна притягати до відповідальності, тому що у виборі у цих умовах якогось певного діяння її воля участі не брала й, отже, здійснення діяння від неї не залежало.

У цьому випадку відсутня вина, як об'єктивованій у суспільно-шкідливому вчинку результат вільного вибору людської волі.

Якщо враховувати, що однією з головних цілей юридичної відповідальності є виховання й перевиховання правопорушників, попередження правопорушень на майбутнє, стимулювання до дотримання правових норм (виховно-попереджувальна функція), то можна дійти висновку, що особі, яка не усвідомлювала характер своїх дій або не могла керувати ними, не можна ставити у докір це діяння – адже тут не може йтися про те, щоб переробити волю або свідомість цієї особи.

Слід зазначити, що в літературі робилися спроби довести можливість покладання відповідальності без вини за умови, що вона:

- 1) не суперечить принципу справедливості, тому що виражається в компенсаційних санкціях;
- 2) не відвертає від участі в суспільних процесах;
- 3) не позбавлена виховного впливу.

Однак, ці міркування уявляються недостатньо вагомими, тому що важко представити виховний вплив відповідальності без вини.

Навпаки, якщо особа знає, що можливим є притягнення до відповідальності і без вини, то в неї виробляється байдуже ставлення до наслідків своїх дій: буду винний чи ні, – міркує, наприклад, громадянин, – однаково доведеться відповідати. Тому може мати місце досягнення результату, протилежного бажаному. Із вказівкою на ці можливі негативні наслідки, наведена точка зору неодноразово піддавалася обґрунтованій критиці в літературі.

При послідовному проведенні в життя ідеї про можливість відповідальності за наявності лише об'єктивно протиправного діяння, вона виявляється дуже близькою до об'єктивного поставлення у вину, небезпеку якого не можна применшувати.

Таким чином, положення про те, що підставою юридичної відповідальності є тільки повний склад правопорушення начебто не повинне викликати сумнівів.

Однак проблема тут все-таки існує. Пов'язана вона з тим, що в цивільному праві нерідко зустрічається застосування санкцій незалежно від вини особи. Наприклад, власник джерела підвищеної небезпеки зобов'язаний відшкодувати шкоду, заподіяну цим джерелом (наприклад, авто-

мобілем і т.ін.), якщо не доведе, що шкода виникла внаслідок непереборної сили або наміру потерпілого (ст. 1187 ЦК України). Таким чином, у цьому випадку обов'язок відшкодувати завдану шкоду виникає незалежно від вини особи, яка завдала шкоди.

Саме на цьому та подібних положеннях закону і ґрунтується теза про можливість існування відповідальності в цивільному праві за "неповного складу" правопорушення, за відсутності вини і т.ін.

Слід зазначити лише, що конструктивне рішення цієї проблеми стало можливим у результаті запровадження категорії "засоби захисту".

Вихід полягає у тому, що вводиться родове поняття "засоби правового захисту" або "захист суб'єктивних прав", що містить у собі більш вузькі поняття "засоби юридичної відповідальності" та "засоби захисту".

Загальним для них є те, що обидві ці правові категорії є видами державного примусу, реакцією держави на порушення суб'єктивних прав або виконання неналежним чином юридичних обов'язків, засобами охорони й захисту суспільних відносин.

Відрізняються вони такими ознаками як:

1) підстави застосування. Відповідальність застосовується тільки за наявності складу правопорушення. Засоби захисту можуть мати місце і за об'єктивно протиправного діяння;

2) цілі. Відповідальність має на меті захист правопорядку й виховання (перевиховання) правопорушників. Засоби захисту переслідують тільки мету відновлення порушеного права, захисту правопорядку;

3) характер наслідків. Юридична відповідальність полягає в додаткових обов'язках, позбавленнях майнового або особистого характеру. Засоби захисту полягають у примусі до виконання вже існуючого обов'язку, компенсації заподіяної шкоди і т.ін.

Таким чином, визнання існування засобів захисту ґрунтується на врахуванні особливостей деяких санкцій, а також на врахуванні особливостей підстав їхнього застосування у тому чи іншому випадку.

Це дозволяє зробити висновок, що існують дві взаємопов'язаних категорій: відповідальності й засобів захисту, підставами застосування яких є правопорушення й об'єктивно-протиправне діяння.

З погляду проблематики цієї роботи це означає, що, за загальним правилом, відшкодування шкоди, що виникла в результаті неусунення загрози, створеної життю, здоров'ю, майну фізичної особи або майну юридичної особи, є засобом цивільно-правової відповідальності, оскільки мова йде про неусунення створеної загрози після попередження з боку особи, інтересам якої загрозувала небезпека. Особа, що створила загрозу і не реагує на попередження, безумовно, скоює правопорушення, за яке повинна нести відповідальність.

Разом з тим, у деяких випадках відшкодування шкоди, що виникла в результаті неусунення загрози, створеної життю, здоров'ю, майну фізичної особи або майну юридичної особи, має місце застосування засобів захисту. Наприклад, це стосується випадків відшкодування державою шкоди, заподіяної внаслідок бездіяльності посадових осіб органів державної влади, органів Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування в порядку, передбаченому ст.ст. 1173 - 1175 ЦК України).

Можна зробити висновок, що правова природа зобов'язань полягає в шкоді, яка є необхідною умовою цивільно-правової відповідальності за неусунення загрози життю, здоров'ю, майну фізичної особи або майну юридичної особи. Іншою істотною умовою такої відповідальності є протиправна дія особи, яка створила таку загрозу заподіяння шкоди. Умовами відповідальності особи за неусунення загрози заподіяння шкоди, є також, по-перше, причинний зв'язок між її дією (бездіяльністю) і небезпечною завдання шкоди, і, по-друге, причинний зв'язок між створеною небезпечною шкодою, яка виникла. Крім того, умовою відповідальності особи, яка створила загрозу життю, здоров'ю, майну фізичної особи або майну юридичних осіб, є наявність її вини у створенні загрози, а відтак і у невиконанні вимоги усунути цю загрозу.

Використана література:

1. Цивільне право України: [підручник] У 2 Т. / [О.В. Дзера, Д.В. Боброва, А.С. Довгерт та ін.]; [За ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової]. - К.: Юрінком Інтер, 2002.
2. Загальна теорія держави і права: [підручник] / В.В. Копейчиков. - К.: Юрінком Інтер, 1997. - С. 204.
3. Мораль и право: [учебник] / Ойгензихт В.А. - Душанбе: Ирфон, 1987. - С. 121.
4. Гражданское право Украины. - Ч. 1. / [А.А. Пушкіна, В.М. Самойленко]; [Под ред. - А.А. Пушкіна, В.М. Самойленко]. - Х.: Основи, 1996. - С. 414.
5. Ответственность по советском законодательству: [ученик] / [Самощенко И.С., Фаруқшин М. Х.]. - М.: Юрид. л-ра., 1971. - С. 73 - 76.

УДК 343.98:502

О.В. Одерій

**ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА В УКРАЇНІ:
КРИМІНАЛІСТИЧНИЙ АСПЕКТ**

У статті розглядається суть екологічної безпеки, надається її визначення, сучасний стан в Україні та її вплив на досудове розслідування злочинів проти довкілля.

Ключові слова: злочини проти довкілля, екологічна безпека, досудове розслідування злочинів.